

הרב יוסף וונפסקי
נושא ונותן בישיבה

בענין באים כאחד בגט ובדברים אחרים*

(א) בכמה מקרים מצינו מצב שבו חלים ב' דינים שונים בבת אחת, כשא"א לאחד מן הדינים לחול אא"כ חל כבר הדין השני, או כששני הדינים תלויים אחד בשני. יש והש"ס מאשר את חלות ב' הדינים בבת אחת, ויש והש"ס שולל אפשרות זו, ואין ב' הדינים באים כאחד.

והרי כמה דוגמאות (רשימות מלאות בא"ת ע' באין כא', ובבית האוצר להגר"י ענגיל):

(1) בריש פרק הזורק גט (גטין ע"ז) תנן: הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה הרי זו מגורשת ועל שאלת הש"ס הרי מה שקנתה אשה קנה בעלה ענה רבא: גיטה וחצרה באין כאחד. וכן הדין בזכית עבד כנעני בשטר שחרורו (ק"ד כ"ב).

(2) ביומא י"ב, בענין כ"ג שאירע בו פסול אחר תמיד של שחר, רב פפא סבר: עבודתו מחנכתו, וכן חינוך כלי שרת נעשה ע"י העבודה עצמה.

(3) בפ' הזורק מרה"י (שבת צ"ט ע"ב) נסתפקו האמוראים בבור ט' ועקר ממנו חוליא והשלימו ל"י או שמיעטו או זרק דף ונח על גבי יתדות, ובשלשת המקרים הנחת החפץ והשנוי במעמד, המחיצה באין בהדי הדדי [ועי' ניסוח הרמב"ם פי"ד מהל' שבת, הל' כ"כ"א].

(4) בענין גר קטן (כתובות י"א ע"א) כתבו תוס' (ד"ה מטבילין) דאתי לכלל שליחות ולכלל ישראל בהדי הדדי.

(5) במנחות ה' ע"א בנוגע להקרבת העומר המתירה איסור חדש וממילא גם בעית ממשקה ישראל — מן המותר לישראל: כתב הרשב"א, „דהיתר שלה והתר * [הדברים הועתקו על ידי הרב שלום כרמי תוך כדי לימוד בצוותא עם המחבר].

דעלמא באין כאחד וכי האי סברא אשכחן בעלמא בגטו וידו באין כאחד.

(6) זבחים צ"ג ע"א ניתו על בגד טמא באנו לפלוגתא דר"א ורבנן אי טעון כיבוס (ע"י פסק הרמב"ם פ"ח ה"ט ממעה"ק ובנו"כ).

(7) ב"ק ס"ז ע"א: הגנב והגזולן והאנס הקדישן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותיהן מעשר. והקשה הרשב"א (הו"ד בקצוה"ח ריש סי' שס"ב) דאיך יכול הגזולן להקדישו כיון דאינו שלו, ותרץ דהקדשו וקנינו באים כאחד. ומדבריו רצה הקצות להקיש למקרה בו נתן את הגזילה לקטן אחרי יאוש כי מדאוריתא אין הקטן קונה אלא ע"י דעת אחרת המקנה לו, וזה א"א אם הגזולן עצמו לא קנה את החפץ. ותוך כדי בירור שיטות הראשונים הביא את הרשב"א והסיק דכמו כן בנידון שלו באים הדעת המקנה וקנינו ונתינתו לקטן ביחד.

(ב) מגדולי האחרונים הציעו הבחנות בין מקרים בהם אומרים ששני החלותים באים כאחד, למקרים בהם לא אמרינן באים כאחד.

(1) בקצות (סי' ר', ס"ק ה') נסתפק בשטר מתנה על בית המונח בתוך הבית אי אמרינן שטרו וחצירו באים כאחד, כפי שאמנם דנים בגט ובשטר שחרור. והסיק שאין לומר באים כא' בשטר מתנה, כי סוף סוף חסרה הזכיה מצד מקבל המתנה, ובגט ושטר שחרור אי"צ בזכיח המקבל (וראיה לכך, שגט וש"ש חלים בע"כ), אלא „ונתן בידה" גרידא.

(2) נסיון מקיף יותר מופיע בשו"ת אבני נזר, או"ח סי' כ"ב (ודברים דומים בבית האוצר ע' באין כאחד). וז"ל: והכלל אצלי דבמקום שחל בעצם רק משום דבר המעכבו א"א לחול, וכיון שע"י חלות הדבר יוסר המעכב — חל הדבר. ועל כן בחצר האשה שבעצם החצר הוא שלה רק ע"י האישות הוא שלו לפירות, וכיון שבגירושין הוסר האישות — חלין הגירושין, וכן ביד דעבד וכו' וכן בקומץ מנחת העומר דבעצם מנחה כשירה היא רק איסור חדש מעכב, והרי ע"י הקטרה יוסר איסור חדש. עכ"ל.

(ג) (1) ונראה להציע חילוק אחר להסביר את סוגיות הש"ס והראשונים. וביסוד הדבר שאותם מקרים בהם מחילה הגמ' את העקרון שבאים כא' ענינם בדרך כלל הקדשה וכיוצ"ב: חנוך כלי שרת או כה"ג, הרחבת העזרה (שבועות ט"ו ע"ב), קדושת ישראל של הגר הקטן, הקרבת העומר, והקדשת הגזלה או הפרשת תו"מ מן הגזל. אף הסוגיות העוסקות במחיצות שבת או בפסולת דם חטאת ענינן ביצירת מסגרות של קדושה או בביטולן. וכן לגט ולשטר שחרור ניתן לומר שיש שייכות עם תחום הקדושה וההקדשה (על כך ע"י דברינו לקמן).

וביאור הדברים: דלפי השכל הפשוט לא יתכן ששני דברים יחולו בבת אחת, ושבאותה שעה יקדם האחד את חברו, משא"כ כשמדובר במעשה הקדשה וכיוצ"ב שיש לא' המעשים (או אף לשניהם) קדימה מושגית, ז"א קדימת הסיבה. וקדימה סיבתית זו כוחה יפה דווקא למקרים הנדונים בש"ס ובראשונים. לפי"ז אין מקום להשוואה שערך בקצוה"ח (סי' שס"ב) בין דברי הרשב"א בהקדיש את הגזלה לנתינת הגזילה לקטן, כי לפי דברינו אין אומרים באין כא' בקניני ממון רגילים, כי אם בהקדשה והדומה לה.

(2) עצם שימושנו בלשון קדימה סיבתית, להסבר הקשר המיוחד שעל ידו קדמה ובאה חלות המצב החדש, נובע מדברי הריב"ש (סי' רצ"ג), שכתב לבאר את דברי התוספתא (מקוואות פרק ה' הלכה ט') במקוה שהיו בה מ' טאה מכוונות וירדו שנים וטבלו שהראשון טהור. ובאר הריב"ש מדוע טהור הראשון, הא בטבילתו כבר מתז מים החוצה. וז"ל הריב"ש: הכסות כל גופו במים קדם ליציאת המים קדימת סיבה וגם קדימה זמנית. עכ"ל.

(3) ההסבר שלנו על הקדימה הסיבתית מתאימה לא רק להבחנה שהצענו כי אם גם לחילוקו של האבני נזר, כי העדפתו את החלות בעצם על פני החלות הנוצר ע"י הסרת המונע, נובעת בעליל מן הקדימה הסיבתית, ולא מן הקדימה הזמנית.

(ד) ואם תשאל: מנין לנו להשוות בין גט וש"ש להקדשה, ולהבדיל ביניהם לבין קניני מכר וכדו'? נציע שלש ראיות למה שכתבנו:

(1) על פסק השו"ע (אה"ע קל"א ס"ק ז') דבעינן שיצווה הבעל לסופר בפיו שיכתוב את הגט לשום אשה פלונית, כתב בב"ש דגט לענין כמה דברים ילפינן מתפלין וס"ת דצריך הסופר לומר בפיו ולא מהני מחשבה ומשמע דיש עיכוב בזה גם בדיעבד. וכתב על זה הנצי"ב (שו"ת משיב דבר א' סי' ג') דעיקר לשם קדושה בסת"ם הוא משום דהוי כקדושת קרבן, ודין גט מדמינן לדין סת"ם.

(2) הדין שתוך כדי דיבור כדיבור הוא פרט למגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש (נדריים פ"ז ע"א). שוב ראינו שהשווה גט לע"ז ולא לקניני ממון הרגילים (ועי' עוד המקורות המובאים ע"י ר"י ענגיל בגליוני הש"ס על אתר, וכן דבריו בריש קידושין).

(3) לפי דברינו שוב אין הכרח להזדקק להבחנתו של הקצות (בסי' ר') בין גט ושטר שחרור לשטר מתנה, ולפרטי הדינים המסתעפים מחקירתו, כגון כתבו על איסורי הנאה, הכשר לדעתו רק בגט ולא בקידושין, ומתוס' קידושין ג' ע"א (ד"ה ואשה) משמע דכתבו על א"ה שייך גם בשטר קידושין.

ובסכום הדבר, הסקנו מכך שהגמ' והראשונים משכו ידיהם מרעיון באם כא' בכל הנוגע לקניני הממון המובהקים, שאמנם אין לנו להחיל כלל זה אלא בענינים הדומים להקדש. ובוזה ליבננו דרך אחרת מזו של הקצות בסי' ר' ובסי' שס"ב.